

Lahden kaupunki, elinvoima- ja kilpailukykypalvelut

25.2.2020

Eduskunnan tarkastusvaliokunta

*Asia: K 18/2019 vp Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus eduskunnalle 2019***Lahden toimintamallit hankinnoissa**

Lahdessa on tehty pitkäjänteistä ympäristötyötä. Ympäristötavoitteet on kirjoitettu selkeästi kaupungin strategiaan, joka antaa selkänöjää ympäristökriteereiden huomioonottamiseen hankinnoista päätettäessä.

Ympäristöystävällisiä julkisia hankintoja on Lahdessa tehty paljon, mutta varsinaiset Cleantech-hankinnat tehdään kuitenkin Lahden kaupungin konserniyhtiöiden toimesta. Koko kaupunkikonsernissa on hyväksytyt tavoitteet, jotka tukevat kaupungin strategiaa. Lahdessa on tällä hetkellä vahva poliittinen tahtotila innovatiivisten julkisten hankintojen edistämiseksi ja kaupungissa on tunnistettu tarve hankintojen resursoinnin vahvistamiselle.

Lahden kaupungin hankintaohjelma tähtää siihen, että hankinnoissa tunnistetaan yhteiskuntavastuuseen liittyvät tekijät sekä otetaan ne huomioon parhaalla mahdollisella tavalla hankintoja suunniteltaessa ja toteutettaessa. Ohjelman avulla vahvistetaan kaupungin hankintojen ja investointihankkeiden strategiasta lähtevää tavoitteen asettelua (työllistäminen, tuottavuus, kilpailukyky, elinkeinotavoitteet ja ympäristötavoitteet) ja tuetaan niiden toteutusta. Hankintaohjelmaan on kirjattu omana kohtanaan innovatiivisten hankintojen edistäminen.

Hankintaohjelman mukaisesti hankinnoissa otetaan huomioon ilmasto- ja ympäristövaikutuksien pienentäminen sekä energia- ja resurssitehokkuus:

- Hyödynnetään kiertotalousosaamista ja käytetään hankintoja mahdollisuuksien mukaan kiertotalousreferensseinä
- Edistetään hankinnoilla kansainvälistä liiketoimintapotentiaalia sisältävien puhtaiden teknologioiden ja ratkaisujen markkinoille pääsyä ja käyttöönottoa
- Jäte- ja energiaratkaisuissa synnytetään uusia kiertotalouteen perustuvia liiketoimintoja hyödyntämään hankintoja kiertotalousreferensseinä
- Kaupunkikonsernin yksiköiden rakennus- ja purkutoiminnoissa tavoitellaan syntyvän jätteen mahdollisimman suurta materiaalihyödyntämisastetta
- Kaupunki toteuttaa osaltaan aktiivisesti Päijät-Hämeen kiertotalouden tiekarttaa 2017
- Kilpailutuksia ja hankintoja tekeviä koulutetaan siten, että hankinnassa otetaan huomioon materiaali- ja energiatehokkuus- tai ilmastönäkökohdat ja/tai muut ympäristönäkökohdat kilpailutettavasta asiasta riippuen
 - Ympäristönäkökohdat voidaan ottaa mukaan joko minimivaatimuksena tai vertailuperusteena (sovelletaan lähes kaikissa hankinnoissa (laajemmin vastuullisuus, ei pelkästään ympäristökriteerit), myös markkinavuoropuheluissa ja tietopyynnöissä haetaan markkinoiden näkökulmaa ympäristökriteereihin, sopimuskaudella seurataan sovittuja mittareita ja vaaditaan raportointia)
 - Kaikilla hankinnan tarjoajilla tai kilpailutettavilla osapuolilla on oltava oman toimintansa ympäristövaikutusten hallintaa koskeva ohjeisto.
 - Hankintapalvelut opastaa hankintoja tekeviä Lahden palveluyksiköitä uusimaan tarjouspyyntöasiakirjojaan niin, että materiaali- ja energiatehokkuus- ja/tai ilmastoasiat tulevat otetuksi huomioon.

- Virka-autohankintoja tekevien yksiköiden tulee harkita mahdollisimman vähäpäästöistä käyttövoimavaihtoehtoa leasing-kausien vaihtuessa

Lisäksi rakentamiseen liittyen Lahden kaupunki on tehnyt seuraavat linjaukset:

- uusiomaa-aineokset ovat suunnittelun lähtökohtana
- yleiskaavan ja asemakaavoitettavien alueiden yhteydessä esitetään aina toimenpiteet kiertotalouden edistämiseksi
- purettavien rakennusten uusiokäyttö esitetään aina, kun purkamisesta päätetään

Jätealalla Lahden kaupungilla on käytössä varsin toimiva malli. Kujalan jäteaseman alueella Lahden kaupunki tarjoaa eri toimijoille mahdollisuuden toimia yhteisen ympäristöluvan alla. Tämä toimintamalli on mahdollistanut matalamman kynnyksen toiminnan jätealan yrityksille.

Esimerkkejä hankinnoista

Lahden seudun liikenteen eli paikallisen joukkoliikenteen kaluston kilpailutuksissa on eri käyttövoimia pisteytetty puhtaamman käyttövoiman saamiseksi. Hinta on kuitenkin painoarvoltaan sen verran suuri tekijä, että aina ei vaihtoehtoisilla käyttövoimilla ole voitettu. Hankintoja ohjaa suurimmalta osin EU:n puhtaiden ajoneuvojen direktiivi, josta ei tosin ole vielä kansallista lainsäädäntöä. Lahden ympäristöohjelmassa on tavoitteena vuoteen 2030 mennessä saada paikallisliikenteen käyttövoimaksi sähkö ja biokaasu.

Lahti on syksyllä 2019 luopunut kivihiilestä energianlähteenä Lahti Energian uuden biolaitoksen myötä (Kymijärvi III). Voimalaitoksessa on erityistä puhtaan teknologian vedenpuhdistusjärjestelmä. Voimalaitoksen tarvitsema raakavesi otetaan laitoksen savukaasuista lauhduttamalla savukaasujen sisältämää vesihöyryä. Vesi puhdistetaan ja ylimääräinen palautetaan luontoon. Alkuperäiseen suunnitelmaan innovatiivinen vedenpuhdistusjärjestelmä ei kuulunut, mutta ympäristösyistä sen hankkimista pidettiin erityisen tärkeänä.

Haasteet

Lahdessa on tehty paljon Cleantech-hankintoja, mutta pelkästään ympäristösyillä tai uuden tekniikan kehittämisellä niitä ei ole saatu vietyä läpi. Syy toteutuneille ympäristöystävällisille hankinnoille vaihtelee tapauskohtaisesti, mutta usein syynä on esimerkiksi vanhan laitoksen elinkaaren päätyminen ja tiukentuneet ympäristövaatimukset. Ympäristöystävällisten hankintojen laajuus vaihtelee suuresti sektoreittain.

Hankintoihin liittyviä haasteita on Lahden kaupungin näkökulmasta tavoitteiden seurannassa ja arvioinnissa, koska toimenpiteitä tehdään useissa eri organisaatioissa. Seurantaan niin ikään vaikeuttaa pitkä aikajänne kokeilusta mahdolliseksi vientituotteeksi. Lisäksi riskien ottaminen voi olla haastavaa, koska hankinnoissa on otettava monta tekijää huomioon (poliittinen päätöksenteko, resurssit, toiminallinen riski). Ympäristöasioiden tiedostaminen ei itsessään riitä, sillä kilpailutustilanteessa kriteerejä on lukuisia muitakin ja hankinnat käsitellään yksittäistapauksina.

Konserniyhtiöiden näkökulmasta haasteina ovat osaamisen vähyys ympäristöystävällisissä hankinnoissa tai hankinnoissa ylipäänsä, vaikeus muuttaa vanhoja toimintatapoja, liian korkea hinta, pelko kilpailutuksen viivästymisestä ympäristösyiden takia.

Kehittämistarpeet

Valtio ja kunnat eivät hankinta-asioissa ole enää niin erillään kuin ennen, koska yhteinen toiminta on lisääntynyt. Näistä esimerkkeinä yhteishankintayksikkö Hansel Oy, Keinoakatemia, Motiva, Hankinta-Suomi ja ekohankintaverkosto. Lisäksi 10 Suomen suurinta kuntaa tekevät yhteistyötä hankintoihin liittyen. Myös hankintalaki mahdollistaa tiettyjen kriteerien edellyttämisen esim. ympäristömerkkien tai kestävän kehityksen tavoitteiden.

Yhteistyön kehittämiseksi on tarvetta samoin kuin maksuttomalle, avoimelle neuvonnalle hankintoihin liittyen. KEINO-verkoston kautta neuvonnan resursseja toivottavasti saadaan lisättyä. Valtakunnalliset kriteeristöt edesauttaisivat osaltaan ympäristöasioiden huomioonottamista hankinnoissa, sillä hankintayksiköissä ei välttämättä ole varsinaista ympäristöasiantuntemusta. Toisaalta hankintoja tehdään kunnissa laajasti, joten hankinta-asiantuntemusta ei välttämättä riitä kaikkiin hankintaprosesseihin.

Kiertotalous on kasvava ala, jonka edistämiseksi tarvittaisiin yhtenäisiä kriteerejä, laskentatapoja ja mittareita. Ympäristöasioiden huomioonottamisen todentaminen vaatii järjestelmällistä seurantaa. Rakennusallalla hankintojen volyymit ovat todella suuret ja siellä puolestaan tarvittaisiin hankintoihin enemmän vahvaa ympäristöosaamista. Useissa kunnissa hankintapalvelut on ohuesti resursoitu, vaikka huolellisella kilpailuttamisella voitaisiin saada myös merkittäviä kustannussäästöjä.

Julkiset hankinnat ja niiden merkittävät vaikutukset nousevat jatkuvasti esille nimenomaan ympäristöasioiden yhteydessä, joten asian laajamittainen tarkastelu ja linjaukset ympäristövaikutusten suhteen ovat erittäin tärkeitä.

Lahden kaupunki

Elina Ojala
ympäristöjohtaja
puhelinnumero +358444826376
sähköposti elina.ojala@lahti.fi